

Демокрацията би останала в главите и на хартия, ако сред нейните застъпници нямаше истински властнически натури, за които народът не е нищо повече от обект, а идеалите – средства, макар често да не са осъзнавали това. Всички, дори най-безобидните методи на демагогията, която вътрешно е съвсем същото като дипломацията на *ancien régime*, но вместо върху князе и посланици е приложена върху масите; вместо върху избраните духове – върху неясни мнения, настроения, изблици на воля; оркестър от медни инструменти вместо стара камерна музика. Те са дело на искрени, но практични демократи, а партиите на традицията са ги заимствали едва от тях.

Обаче за пътя на демокрацията е характерно, че създателите на народностните конституции никога не са предугаждали реалното действие на своите проекти – нито създателят на Сервиевата конституция в Рим, нито Националното събрание в Париж. Понеже всички тези форми не са самородни като феодалната система, а измислени, и то не въз основа на дълбоки познания за хората и нещата, а на абстрактни представи за право и справедливост, то зейва пропаст между духа на законите и практическите обичаи, установяващи се негласно под тяхно влияние, за да пригодят или държат надалеч от такта на действителния живот. Едва опитът и едва в края на цялото развитие е показал, че правата на народа и влиянието на народа са две неща. Колкото по-всеобщо е изборителното право, толкова *по-ограничена става* властта на изборителя.

В началото на всяка демокрация бойното поле принадлежи единствено на духа. Няма нищо по-благородно и чисто от нощното заседание на 4 август 1789 г. и клетвата в Балдауз или събранието във франкфуртската Паулскирхе, където, държейки властта в ръце, обсъждали всеобщите истини, докато не се обединили силите на действителността и отстранили мечтателите. Много скоро след това се обажда другият фактор на всяка демокрация и напомня, че от конституционните права може да се възползва само този, който има пари.¹ Очакванията на идеалиста, за да бъдат поне приблизително изпълнени от изборителното право, предполагат липса на организирано ръководство, въздействащо на изборителите *в свой интерес* и в мащаба на парите, с които разполага. Щом то се появи,

¹ Ранната демокрация, онази на изпълнените с надежда конституционни проекти, която за нас стига до Линкълн, Бисмарк и Гладстон, трябва да събере *този опит*; късната демокрация – при нас тази на зрелия парламентаризъм – изхожда от него. Тогава вече истините и фактите окончателно са се разделили в облика на партиен идеал и партийна каса. Тъкмо чрез парите истинският парламентарист се чувства освободен от зависимостта, съдържаща се в наивното схващане на изборителя за избрания.

изборът вече има само значението на цензура, упражнявана от множеството над отделните организации, върху чиято форма то накрая не притежава никакво влияние. Но също тъй и идеалното основно право от западните конституции, правото на масите да определят свободно своите представители, остава само теория, понеже всяка развита организация в действителност се самовъзпроизвежда. Накрая се пробужда усетът, че всеобщото избирателно право не съдържа никакви действителни права, дори не и възможността да се направи избор между партиите, понеже израсналите на негова основа структури на властта владеят чрез парите всички духовни средства на словото и писмото, по този начин направляват мнението на отделната личност за партиите, както им харесва, докато от друга страна – разполагайки с постове, влияние и закони – си отглеждат основен състав от безусловни привърженици, споменатия *caucus*, който елиминира останалите и предизвиква у тях един вид изборна умора, която накрая не ще може да се преодолее дори в големите кризи.

На пръв поглед съществува огромна разлика между западната парламентарна демокрация и демокрациите в египетската, в китайската, в арабската цивилизация, напълно чужди на идеята за общонародни избори. Но в нашата епоха масата като избиратели е *във форма* в съвсем същия смисъл, в който е била преди като обединение на поданиците, а именно *като обект за един субект*, като секта или монашество в Багдад и Византия, а другаде – като управляваща войска, таен съюз или държава в държавата. Свободата, както винаги, е само *негативна*. Тя се състои в отричане на традицията: на династията, олигархията, халифата; но отнетата им изпълнителна власт веднага и без да бъде ограничена, преминава в други ръце, в партийни водачи, диктатори, претенденти, пророци и тяхното обкръжение, и в това отношение множеството продължава да остава *безусловен обект*.² „Правото на народа на самоопределение“ е куртоазен израз. В действителност с всяко всеобщо неорганично избирателно право първоначалният смисъл на избирането много скоро изобщо изчезва. Колкото по-основно бива изличено в политическо отношение самородното разделение на съсловията и професиите, толкова по-безформена, по-безпомощна става избирателната маса, толкова по-безусловно зависи тя от новите сили, от партийните ръководства, които с всички средства на духовната принуда диктуват своята воля на множеството, водят помежду си борбата за властта с методи, които множеството нито вижда, нито разбира, и използват едни срещу други общественото мнение като самоделно оръжие. Но

² Ако все пак се чувства освободено, то това е ново доказателство за дълбоката несъвместимост между духа на големия град и самородната традиция, докато между дейността му и податливостта на управление чрез пари съществува вътрешна връзка.

тъкмо затова едно неудържимо тежнение тласка всяка демокрация все по-нататък по този път, който я води до самоунищожение.³

³ Германската конституция от 1919 г., възникнала още на прелома на *заязващата демокрация*, съдържа в цялата си наивност една диктатура на партийните машини, които са си прехвърлили всички права и не отговарят сериозно пред никого. Прословутата пропорционална избирателна система и държавната листа им осигуряват самопопълване. Вместо правата на „народа“, каквито по идея се съдържат в конституцията от 1848 г., има само такива на партиите, което звучи безобидно, но включва в себе си цезаризма на организациите. В този смисъл тя все пак е най-напредналата конституция на епохата; тя вече позволява да се разпознае краят; няколко съвсем дребни промени и тя ще отреди на отделни индивиди неограничена власт.